

Livestro, J., *De adem van grootheid. Nederland in de jaren vijftig* (Amsterdam: Prometheus/Bert Bakker, 2006, 293 blz., 19,95 euro, ISBN 90 351 3007 3).

Joshua Livestro heeft een eigenzinnig boek geschreven over de jaren vijftig. Eigenzinnig in verschillende opzichten. Om te beginnen: het is geen normale historische studie, waarin bijvoorbeeld onderzoek wordt gedaan in primaire bronnen om (althans gedeeltelijk) nieuwe inzichten te bereiken of maximaal geprofiteerd wordt van het feit dat de historicus weet hoe het allemaal is afgelopen en dus onderscheid kan maken in belangrijke en onbelangrijk gebleken ontwikkelingen. Dit boek beperkt zich tot hoofdlijnen en sfeerbeelden, voorzien van een enkele kanttekening. (11) Maar de inzet was tegelijkertijd aanzienlijk hoger, aangezien het Livestro te doen is om het reconstrueren van de wereldbeschouwing van de Nederlanders in de jaren vijftig en dat dan door uit te gaan van de belevenissen van de mensen zelf. In dat opzicht is het volgens de auteur zelfs een oefening in mentaliteitsgeschiedenis. Een dergelijk streven is echter niet zonder risico's, aangezien de auteur zich dan wel erg afhankelijk maakt van de tijdgenoot: wat deze niet zag, ziet ook de auteur niet. Dat verklaart bijvoorbeeld waarom de Tweede Wereldoorlog vrijwel afwezig is in dit boek, simpelweg omdat men het daar in de jaren vijftig niet veel over had. Nu lag het oorlogsverleden als een slagschaduw over deze periode, zoals menigeen uit eigen ervaring nog weet. Er werd alleen geen druk debat in het openbaar over gevoerd en de betekenis van de oorlog is daarmee de auteur ontgaan. Een tweede risico bij deze aanpak is dat men de geluiden uit de tijd niet goed interpreteert. Een kernbron van Livestro is de bekende studie van Joop Goudsblom, *De Nieuwe Volwassenen*, een enquête onder jongeren van 18 tot 30 jaar uit 1959. Dit boek was gebaseerd op een enquête van het blad *Vrij Nederland* en de vraag is natuurlijk in welke mate de inzenders representatief waren voor deze generatie. Dit soort bronnenkritiek is door Livestro echter niet toegepast, waardoor verschillende mededelingen over die wereldbeschouwing niet heel erg overtuigend zijn. Aanvullend materiaal uit NIPO-enquêtes, waarvan Hans Blom in dit tijdschrift (*BMGN*, XCVI (1981) 300-333) de waarde heeft laten zien, is niet benut. Discussie met de bestaande historiografie is overigens evenmin te vinden in dit boek. Er is een obligate verwijzing naar het bekende artikel van Stuurman, 'Het zwarte gat van de jaren vijftig' uit *Kleio*, XXV (1984), maar vooral om het punt te maken dat de jaren vijftig niet gezien moeten worden als de broedplaats van de jaren zestig, maar op hun eigen merites bekeken dienen te worden. Wat waren dan die merites?

Het hoofdargument in dit boek is op te maken uit de titel. Willem Drees sprak op 31 december 1949, na het verlies van Nederlands-Indië, dat menig Nederlander nu misschien het gevoel had dat de oude spreuk bewaarheid zou worden: Indië verloren rampspoed geboren, dat uit Nederland nu de adem van grootheid was verdwenen. Drees ontkende dat, ook al was hij niet erg expliciet over waar de nieuwe adem dan vandaan moest komen en naar toe moest waaien. Ondanks deze beperkingen was Drees in deze rede, volgens Livestro, de ware staatsman: hij was namelijk bezig met wat William McNeill noemde 'the care and repair of public myth', een bezigheid die nog misschien het best aan te duiden valt als de zingeving aan het nationale bestaan. Dat was nodig, aangezien Nederland aan de vooravond van de jaren vijftig niet alleen Indië had verloren, maar van twee kanten in de tang genomen werd: intern was er een

geweldige babyboom, extern was er de dreigende Koude Oorlog. Dat laatste vergde niet erg veel inspanningen (daar stonden de Verenigde Staten borg voor), de tweede is lange tijd door een massaal beschavingsoffensief (in feite: vooral heel erg veel onderwijs) onder controle gehouden, maar sloeg in de jaren zestig tenslotte onaangenaam los. Maar zoals Willem van Oranje al eens gezegd zou hebben: 'Point n'est besoin d'espérer pour entreprendre, ni de réussir pour persévérer', zo is het uiteindelijke verval aan richting, samenhang en beschaving geen reden om Drees niet ten hoogste te waarderen. Hij immers heeft het klassieke emancipatieproces van de negentiende eeuw voltooid: hij heeft de grondslagen gelegd voor de daadwerkelijke spreiding van kennis, macht en inkomen.

Kortom het is een vlotgeschreven boek, waarin we veel over de jaren vijftig lezen, maar wie *1950. Welvaart in zwart-wit* van Kees Schuyt en Ed Taverne (2000) heeft gelezen zal niet veel nieuws tegenkomen. En ook in waardering voor de prestaties, die in de jaren vijftig geleverd zijn bij de wederopbouw van Nederland, is het niet nieuw. Zo valt te denken aan het betoog van Doeko Bosscher, 'De jaren vijftig epischer geduid', eveneens in dit tijdschrift (*BMGN*, CXII (1997) 209-227). Die voorspelde in dat artikel, al bijna een decennium geleden, dat het wachten was op het gebruik van de jaren vijftig als referentiepunt in een zoekerige tijd. Het boek van Livestro is daarvan de bevestiging.

Piet de Rooy

Meeteren, A. van, *Op hoop van akkoord. Instrumenteel forumgebruik bij geschilbeslechting in Leiden in de zeventiende eeuw* (Dissertatie Rotterdam 2006, N. W. Posthumus reeks XIII; Hilversum: Verloren, 2006, 389 blz., €35,-, ISBN 90 6550 923 2).

Deze Rotterdamse dissertatie behandelt een niet alledaagse materie in onze geschiedschrijving. Mag het object ervan — geschilbeslechting — een bijna dagelijks voorkomend fenomeen zijn, de bronnen waaruit geput moet worden om greep op dit verschijnsel te krijgen, zijn nog maar sporadisch door Nederlandse historici systematisch onderzocht. Dat is overigens wel verklaarbaar, want ten eerste moet de onderzoeker zich vertrouwd hebben gemaakt met het geldende procesrecht dat aan de verschillende typen rechterlijke archieven ten grondslag lag. Ten tweede zijn die archieven doorgaans nog slechts op het niveau der registers geïnventariseerd, zonder dat een nadere toegang per akte (vonnis e.d.) bestaat. Hetzelfde geldt *mutatis mutandis* voor de notarisprotocollen.

Intussen hebben historici de criminele archieven al wel ‘ontdekt’ als rijke bron van kennis over de veranderende praktijk van normhandhaving door de overheid en over het dagelijkse leven in het algemeen. De sociale controle kan echter nog op een andere manier worden opgespoord, namelijk via de vraag wanneer een klager zijn klacht, of partijen hun geschil, aan een rechter of arbiter voorlegden.

Van Meeteren heeft het zeventiende-eeuwse Leiden als zijn onderzoeksgebied uitgekozen. De oogst beloofde in deze welvarende en expanderende stad groot te zijn. Daar bestond om te beginnen een flink aantal fora: naast de civiele vierschaar buurtmeesters die als eersten een verzoening tussen twistenden moesten zien te bewerken, een commissie voor burenkwesties en het college van vredemakers. Bovendien kon men al naar gelang de aard der zaak — afgezien van het *forum academicum* — klagen voor het gildenbestuur, deken en hoofdlieden der schutterij en de kerkenraad. Bij de notaris kon de verongelijkte of beledigde alvast een akte laten opmaken met zijn lezing van het geval, dan wel getuigen hun verklaringen laten afleggen — stukken die in een eventueel proces zouden kunnen dienen maar die de tegenpartij ook konden afschrikken van verdere stappen of hem laten inbinden. Ten tweede zijn voor het Leiden van de zeventiende eeuw *seriële* bronnen overgeleverd, wat in lang niet alle rechtsgebieden het geval is. Mede om die reden hebben pioniers als Herman Diederiks en Sjoerd Faber destijds geopteerd voor de achttiende eeuw als periode van onderzoek. De grote hoeveelheid aan overgeleverde seriële bronnen te Leiden is overigens niet in alle opzichten een zegen, want Van Meeteren heeft zich gedwongen gezien een nadere tijdsafgrenzing te kiezen, namelijk de jaren 1664 tot 1668; dat is dus, met hier en daar een overschrijding, te verstaan onder ‘de zeventiende eeuw’ in de titel van dit boek.

In de beperking toont zich de doctor. Vele duizenden grote twisten en kleine geschillen heeft de auteur uit vele bronnenreeksen in zijn *data bases* ondergebracht, waarmee hij de — al door Alfred Soman bepleite — *record linkage* tot stand kon brengen. Alle betrokken instellingen worden door Van Meeteren helder voor het voetlicht gebracht en de behandelde zaken naar inhoud en afloop besproken in het licht van de normhandhaving en sociale controle: van echtelijke ruzies tot nalatige debiteuren.